

Да 75-годдзя Беларускага дзяржаўнага універсітэта

В.П. РАГОЙША

З ГІСТОРЫІ ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА Ё БДУ

Вячаслаў Пятровіч Рагойша — доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры тэорыі літаратуры, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, акадэмік Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі, прэзідэнт Міжнароднага фонду Янкі Купалы. Аўтар звыш 400 навуковых публікацый, у тым ліку 15 манаграфій. Распрацоўвае праблемы гісторыі беларускай літаратуры, беларуска-іншанацыянальных літаратурных сувязей, паэтыкі літаратурнага твора, тэорыі і практыкі мастацкага перакладу.

Здаўна, яшчэ з канца 20-х гадоў, БДУ набыў славу "пісьменніцкага асяродка". Сапраўды, большая палова беларускіх пісьменнікаў 20-х — першай паловы 30-х гг. скончыла наш універсітэт або нейкі час вучылася ў ім. Дастаткова сказаць, што БДУ у многім прадвызначыў творчы і жыццёвы лёс сямі (з пятнаццаці) народных пісьменнікаў Беларусі — Кандрата Крапівы, Пётруся

Броўкі, Івана Мележа, Івана Чыгрынава, Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча, Івана Навуменкі, якія набылі ва універсітэце грунтоўную філалагічную адукацыю. Аднак з такой жа падставай БДУ можна назваць і асяродкам беларускай літаратуразнаўчай думкі. Бо нават і тады, калі, услед за першынцам савецкай ВНУ, былі створаны спецыяльныя навуковыя літаратуразнаўчыя ўстановы (у складзе Інбелкульту, пазней АН БССР), літаратуразнаўчая думка ва універсітэце працягвала інтэнсіўна пульсавать і ўзбагачацца. Больш таго, БДУ пастаянна пастаўляў гэтым установам кадры маладых навукоўцаў, а асобныя яго вядучыя прафесары і дацэнты па сумяшчальніцтву працавалі ў іх.

У гісторыі універсітэцкага літаратуразнаўства ўмоўна можна вылучыць чатыры перыяды, якія звязаны як з гісторыяй БДУ, так і з гісторыяй Беларусі апошніх трох чвэрцяў XX ст.: 1921–1931 гг.; 1939–1956; 1956–1990 гг.; 1990 — па наш час уключна. Для кожнага з гэтых перыядаў, несумненна, характэрна агульнае: цесная сувязь навуковых пошукаў з навучальным працэсам, што выяўлялася ў павышанай увазе універсітэцкіх літаратуразнаўцаў да праблем навучальнага і метадычнага характару, актыўным удзеле ў стварэнні падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў, праграм, метадычных распрацовак і г.д. Аднак кожны перыяд вызначаецца і сваімі асаблівасцямі, звязанымі як з асноўнымі напрамкамі літаратуразнаўчых даследаванняў, так і з іх інтэнсіўнасцю, а ў канчатковым выніку — навуковым плёнам.

Сёння можа здацца нават дзіўным, што ў першы, найбольш ранні, свой перыяд універсітэцкае літаратуразнаўства неяк незаўважна мінула час абавязкова ў такім выпадку вучнёўства, залежнасці ад іншых. А здарылася гэта менавіта таму, што ўрад маладой у той час Беларускай рэспублікі запрасіў вядомых вучоных — беларусаў і небеларусаў — з усяго абшару былой Расійскай імперыі, даў ім адносна лепшыя па тым часе матэрыяльныя выгоды, вызначыўшы адзіную ўмову: дапамагчы хутчэй выхаваць кадры вышэйшай кваліфікацыі. Так, на пасаду прафесара кафедры беларускай літаратуры і этнаграфіі быў запрошаны

вядомы тагачасны беларусазнавец з Масквы М.Я.Янчук (1859–1921). Толькі смерць перашкодзіла яму спаўна аддацца як выкладчыцкай, так і плённай навуковай дзейнасці ў БДУ. А што яна мелася быць менавіта такой, выразна сведчаць як яго ранейшыя працы, так і выдадзеныя ўжо пасля ягонай смерці ў Мінску "Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры: Старадаўні перыяд" (1922).

Першым загадчыкам кафедры беларускай літаратуры і этнаграфіі стаў вядомы ў Расіі вучоны-літаратуразнавец, былы прафесар Варшаўскага і Данскога універсітэтаў, пазней – акадэмік АН БССР (1928), член-карэспандэнт АН СССР (1929) І.І.Замоцін (1873–1942). Авалодаўшы беларускай мовай, уключыўшыся ў беларускі літаратурны працэс, ён, побач з ранейшым вывучэннем праблем рускай літаратуры, пачаў актыўна даследаваць праблемы гісторыі новай беларускай літаратуры – творчасць Я.Купалы, Я.Коласа (першым высока ацаніў паэмы "Новая зямля" і "Сымон-музыка"), М.Багдановіча, А.Гаруна, Ц.Гартнага і інш. Кафедра беларускай літаратуры пад кіраўніцтвам І.І.Замоціна, апрача беларускай, забяспечвала выкладанне рускай і замежных літаратур, тэорыі літаратуры і фальклору, і не толькі на педагагічным факультэце з яго літаратурна-лінгвістычным аддзяленнем (прародзічам сённяшняга філфака), але і на іншых, нешматлікіх тады факультэтах універсітэта: рабочым, грамадскіх навук.

На кафедры сабраліся такія вядомыя вучоныя, як былі прыват-дацэнт Растоўскага універсітэта, прафесар БДУ (з 1927 г.) А.М.Вазнясенскі (1888–1966), прафесар і дэкан педфака БДУ (з 1926) М.М.Піятуховіч (1891–1937), прафесар (з 1928) Я.І.Барычэўскі (1883–1934), асістэнт (з 1928) А.А.Бабарэка (1899–1938). Кожны з іх займаў сваю нішу ў навуцы пра літаратуру. Прадметам зацікаўлення А.М.Вазнясенскага была гісторыя рускай і беларускай літаратур, драматургія ("Паэтыка М.Багдановіча", 1926; "Асноўныя прынцыпы пабудовы беларускай навукі аб літаратуры", 1927; "Сучасны беларускі тэатр", 1927; "Традыцыя "формальных" (эстетических) изучений в науке о литературе", 1927), М.М.Піятуховіча – гісторыя беларускага прыгожага пісьменства ("Францыск Скарына і яго дзейнасць", 1926; "Ля вытокаў лірыкі Янкі Купалы", 1927; "Нарысы гісторыі беларускай літаратуры (ч.1)", 1928; "Выпісы з беларускай літаратуры: Новы і найноўшы кругабег", 1928), Я.І.Барычэўскага – паэтыка літаратурнага твора ("Тэорыя санета", 1927; "Паэтыка літаратурных жанраў", 1927; "Паэтыка: Курс для завочнага педфаку", 1929–1930), А.А.Бабарэкі – бягучая літаратурная крытыка ("Вясну радзіла восень (Да пытання аб кірунках у сучаснай беларускай літаратуры)", 1925; "Паэма "Сымон-музыка" Якуба Коласа", 1927; "Пералом у станаўленні натуральнай культуры ў творчасці З.Бядулі", 1928; "Зямля" Кузьмы Чорнага", 1929).

Некаторымі праблемамі гісторыі і тэорыі беларускай літаратуры займаліся вучоныя іншых спецыяльнасцей – вядомы гісторык, першы рэктар БДУ прафесар У.І.Пічэта (1878–1947) ("М.Багдановіч як гісторык беларускага адраджэння", 1922; "Scoriniana", 1926; "Друк на Беларусі ў XVI і XVII ст.", 1926), лінгвіст прафесар П.А.Бузук (1891–1938) (рэцэнзіі на "Казкі жыцця" Якуба Коласа, аповесць М.Зарэцкага "Голы звер", 1926) і інш. Аўтарытэт універсітэцкіх літаратуразнаўцаў падтрымліваў і Якуб Колас, які хоць і чытаў (у 1923–1926) лекцыі па сучаснай беларускай мове і методыцы яе выкладання, быў усё ж менавіта літаратурным сэрцам педфака і ўсяго універсітэта.

Высокі ўзровень літаратуразнаўчай навукі ў БДУ у вялікай ступені паспрыяў таму, што ва універсітэт пацягнулася творчая моладзь і ён стаў сапраўдным пісьменніцкім асяродкам Беларусі. Са сцен універсітэта за 1921–1931 гг. выйшла 336 філолагаў, сярод іх больш сарака літаратараў – паэтаў, празаікаў, крытыкаў, гісторыкаў і тэарэтыкаў літаратуры (А.Александровіч, С.Баранавых, П.Броўка, П.Галавач, П.Глебка, А.Звонак, Ф.Куляшоў, Я.Скрыган, М.Хведаровіч і інш.). Некаторыя са студэнтаў яшчэ ў сценах універсітэта выявілі сябе як таленавітыя літаратуразнаўцы – прадаўжальнікі справы настаўнікаў. Так, А.Бабарэка менавіта ў студэнцкі час стаў вядомым у рэспубліцы аўтарытэтным крытыкам. А курсавая работа другакурсніка К.Атраховіча (К.Крапівы) "Беларускія прыказкі" не страціла сваёй вартасці да сённяшняга дня.

Аднак надыйшлі змрочныя часы не толькі для універсітэцкага літаратуразнаўства, але і для ўсёй беларускай нацыянальнай культуры. У самым канцы 20-х гг. жорсткія сталінскія рэпрэсіі закралі дзесяткі студэнтаў педфака БДУ і яго выкладчыкаў. Літаратуразнаўцы універсітэта спачатку былі ашаламананыя ў друку (гл.: Бухаркін В. Літаратуразнаўцы з Б.Дз.У. // Маладняк. 1929. №11,12; Бэндэ Л. На літаратурным фронце // Чырвоная змена. 1929. 15 верасня і інш.),

пасля арыштаваны, высланы за межы БССР, а некаторыя знішчаны. У 1931 г. педфак БДУ быў ліквідаваны. На яго базе – а гэта была група ацалелых ад арышту выкладчыкаў і студэнтаў – узнік Вышэйшы педагагічны інстытут.

Толькі ў 1939 г. БДУ зноў пачаў рыхтаваць філолагаў, гэтым разам – на спецыяльным філалагічным факультэце. Спакваля пачало ажываць ва ўніверсітэце і літаратуразнаўства. Аднак працу і вучобу савецкіх людзей перапыніла нямецка-фашысцкая агрэсія. Працу БДУ аднавіў толькі ў верасні 1943 г. на станцыі Сходня пад Масквой. У тым жа годзе была арганізавана і кафедра беларускай мовы і літаратуры, якую ўзначаліў, вярнуўшыся з армейскага шпіталю, і якой кіраваў ажно да 1971 г. дацэнт, пазней (з 1957) прафесар, заслужаны дзеяч навукі Беларусі М.Р.Ларчанка (1907–1981). У вялікай ступені дзякуючы падзвіжніцкай дзейнасці гэтага загадчыка кафедры і адначасова дэкана філфака (1944–1962) БДУ зноў пачаў набываць славу "пісьменніцкага асяродка". Нягледзячы на цяжкі пасляваенны час, на вельмі неспрыяльныя бытавыя ўмовы, ва ўніверсітэце пачала паступаць таленавітая творчая моладзь. Дзякуючы М.Р.Ларчанку, яго арганізатарскім і чыста чалавечым якасцям, на кафедры беларускай літаратуры і на філалагічным факультэце ў цэлым стаў фармавацца здольны калектыў літаратуразнаўцаў. Беларускую, рускую і замежную літаратуры, вусную народна-паэтычную творчасць і тэорыю літаратуры, апрача М.Р.Ларчанкі, пачалі выкладаць (у тым ліку некаторыя па сумяшчальніцтву) прафесар І.В.Гутараў (у 1951–1960 – загадчык кафедры рускай літаратуры), дацэнты Л.Р.Бараг (з 1972 прафесар), Ю.С.Пшыркоў (з 1964 прафесар), Д.Я.Фактаровіч (у 1945–1947 – дэкан факультэта журналістыкі, у 1947–1965 – загадчык кафедры замежнай літаратуры), С.А.Лысенка (з 1990 прафесар), Н.І.Лапідус, Б.П.Міцкевіч (у 1966–1979 – загадчык кафедры замежнай літаратуры) і інш.

Пасля выдатнага заканчэння БДУ (1945) і аспірантуры пры ім тры гады (1948–1951) родную літаратуру ва ўніверсітэце выкладаў І.П.Мележ. Тут ён навуковую працу выдатна спалучаў з творчай. У 1946 г. аспірант І.Мележ выдаў свой першы зборнік апавяданняў "У завіруху", а ў 1948 г. – другі, "Гарачы жнівень". У час вучобы і працы ва ўніверсітэце будучы народны пісьменнік Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі амаль поўнасю скончыў раман "Мінскі напрамак".

Штогод да ўніверсітэцкага берагу хвалі часу прыбывалі здольную моладзь, з якой пасля вырасталі і вядомыя літаратуразнаўцы, у тым ліку – выкладчыкі самога БДУ. Прычым філфак з 1947 па 1967 г., калі не існавала журфака, рыхтаваў для рэспублікі і журналісцкія кадры – на асобным аддзяленні журналістыкі. Будучыя журналісты, слухаючы разам з філолагамі асноўныя курсы лекцый па адзінай праграме, набывалі такім чынам і базавую філалагічную адукацыю, становячыся, апрача ўсяго, глыбокімі знаўцамі роднай, рускай і замежных моў і літаратур. А гэта, у сваю чаргу, павышала культуру мовы і творчасці, агульны ўзровень рэспубліканскай журналістыкі.

Літаратуразнаўцы ўніверсітэта, як і ў 20-я г., спецыялізаваліся ў пэўных галінах літаратуразнаўчых ведаў. Так, І.В.Гутараў распрацоўваў праблемы партызанскага фальклору ("Борьба и творчество народных мстителей", 1949), рускай літаратурнай класікі ("Философско-эстетические взгляды А.С.Пушкина", 1957; "Поэтическое мастерство В.В.Маяковского", 1950), тэорыі літаратуры ("Эстетические основы советской литературы", 1950; "Введение в литературоведение", 1954; "Основы советского литературоведения", 1967), Д.Я.Фактаровіч, Н.І.Лапідус, В.М.Цімафеева, Б.П.Міцкевіч вывучалі пытанні развіцця асобных замежных літаратур, прысутнасць беларускай літаратуры ў краінах Захаду ("Беларуская літаратура за мяжой", 1958; "Зарубежные литературы: Древняя Индия, Китай, Античность, средние века", 1959). М.Р.Ларчанка цікавіўся, галоўным чынам, дзвюма праблемамі: развіццём у беларускай літаратуры XIX ст. рэалістычнага метаду (гэтаму была прысвечана яго доктарская дысертацыя, абароненая ў 1956 г. і выдадзеная пасля ў дзвюх кнігах – "На шляхах да рэалізма", 1958 і "Па шляху рэалізма", 1959) і беларуска-іншаславянскімі ўзаемасувязямі ("М.Горкі і беларуская літаратура", 1951; "Славянская супольнасць", 1963; "Яднанне братніх літаратур", 1974).

Трэба сказаць, што ў гэты, другі, перыяд развіцця літаратуразнаўства ў БДУ (як, зрэшты, і ўсяго савецкага літаратуразнаўства) стрымлівалася некалькімі прычынамі: праявамі ў навуцы пра літаратуру вульгарнага сацыялагізму, выключэннем з літаратурнага працэсу многіх рэпрэсаваных твораў і ўсёй творчасці шэрагу выдатных пісьменнікаў, змаганнем з надуманымі ворагамі (касма-

палітамі, нацдэмамі, фармалістамі, "очернителями" і г.д.). Нямаła дасталася, у прыватнасці, М.Р.Ларчанку за яго спробы рэабілітаваць творчасць А.Гаруна, Ядвігіна Ш., газету "Наша ніва". А выдатны фалькларыст Л.Р.Бараг як "касмапаліт" быў зняты з працы і вымушаны быў у 1949 г. пакінуць Беларусь. Таму з 1956 г., года лёсаноснага XX з'езда КПСС, на якім быў выкрыты культ асобы Сталіна і вернуты народу і літаратуры многія мастацкія каштоўнасці, можна пачаць новы адлік часу ў гісторыі універсітэцкай, як і ўвогуле беларускай, літаратуразнаўчай думкі.

Трэці перыяд у гісторыі універсітэцкага літаратуразнаўства – самы працяглы і найбольш плённы. У 60–80-х гг. на чатырох літаратуразнаўчых кафедрах БДУ – беларускай, рускай класічнай, рускай савецкай і замежнай літаратур – у розны час працавала звыш 60 выкладчыкаў, у тым ліку 9 дактароў і больш чым 40 кандыдатаў навук. На філфак з іншых устаноў прыйшлі "гатоўныя" дактары навук Л.І.Фіглюўская (з 1960 да самай смерці ў 1979 загадвала кафедрай рускай савецкай літаратуры) і Ф.І.Куляшоў (з 1961 да выхаду на пенсію ў 1985 прафесар, у 1966–1969 – загадчык кафедры рускай класічнай літаратуры), кандыдат навук Д.Я.Бугаёў (з 1964 дацэнт, з 1987 прафесар кафедры беларускай літаратуры, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Я.Коласа – у 1984), К.Р.Хромчанка (у 1966–1993 дацэнт кафедры беларускай літаратуры, у 1993–1996 загадчык кафедры славістыкі), М.Б.Яфімава (з 1966 дацэнт кафедры беларускай літаратуры, з 1993 дацэнт кафедры метадыкі выкладання беларускай мовы і літаратуры), Т.В.Кабржыцкая (з 1980 дацэнт кафедры рускай савецкай літаратуры, з 1993 дацэнт кафедры славістыкі), У.Г.Кароткі (з 1987 дацэнт кафедры беларускай літаратуры, з 1993 загадчык кафедры гісторыі і тэорыі беларускай літаратуры) і інш. Менавіта ў часе працы ў БДУ з найбольшым плёнам рэалізаваўся іх навукова-педагагічны і творчы патэнцыял. У той жа час усе асноўныя літаратуразнаўчыя кадры рыхтаваліся ў самім універсітэце. Так, дысертацыі на годнасць дактароў філалагічных навук абаранілі колішнія выпускнікі і аспіранты БДУ І.Я.Навуменка ("Канцэпцыя чалавека ў творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа", 1969; з 1958 выкладчык, з 1969 прафесар, у 1969–1972 загадчык кафедры беларускай літаратуры, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Я.Коласа – у 1972, заслужаны дзеяч навукі з 1978, акадэмік АНБ – з 1980), А.А.Лойка ("М.Багдановіч і праблемы развіцця беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя", 1969; з 1956 выкладчык, з 1971 прафесар, з 1985 загадчык кафедры беларускай літаратуры, адначасова ў 1990–1996 – дэкан філфака, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Я.Коласа – у 1990, член-карэспандэнт АНБ з 1989), С.Х.Александровіч ("Праблемы развіцця беларускай літаратуры і друку другой паловы XIX–пачатку XX стагоддзяў", 1971; з 1963 дацэнт, з 1974 да смерці ў 1986 прафесар кафедры беларускай літаратуры, заслужаны работнік культуры Беларусі – з 1984), П.І.Ткачоў ("Памфлет і яго формы. Тэарэтычныя праблемы, гістарычны вопыт, сучасная практыка", 1981; з 1967 выкладчык, з 1970 – загадчык кафедры рускай класічнай літаратуры, прафесар з 1982, адначасова ў 1981–1986 дэкан факультэта журналістыкі, заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі – з 1983), І.В.Шаблюўская ("Проза еўрапейскіх сацыялістычных краін аб другой сусветнай вайне: Агульнае і адметнае", 1988; з 1969 выкладчыца, з 1979 загадчыца кафедры замежнай літаратуры, прафесар з 1988), а таксама І.П.Кахно ("А.Луначарскі і фармаванне марксісцкай літаратурнай крытыкі", 1982; ён прыехаў у Мінск з Расіі, з 1966 дацэнт, з 1980 да смерці ў 1988 загадчык кафедры рускай савецкай літаратуры, прафесар з 1983). Кандыдатамі філалагічных навук за гэты час сталі выкладчыкі філфака Н.С.Гілевіч ("Паэзія "Маладняка", 1963; з 1960 – выкладчык, з 1978 – прафесар кафедры беларускай літаратуры, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Я.Купалы – у 1980, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – з 1980, народны паэт Беларусі – з 1991), Л.Л.Кароткая ("Антыцаркоўная традыцыя ў старажытнарускай літаратуры", 1963), Д.В.Фёдараў ("Савецкі раман у Веймарскай Германіі (1918–1933)", 1970), І.С.Скарапанав ("Ідэя-мастацкія пошукі М.Булгакава", 1972), А.А.Станюта ("Ідэя чалавека ў творчасці Ф.М.Дастаеўскага", 1973), Т.В.Кавалёва ("І.Тургенёў і Жорж Санд: Праблемы ідэя-мастацкай своеасаблівасці", 1973), У.А.Навумовіч ("Проза "Маладняка", 1974), Т.І.Шамякіна ("Асноўныя стылявыя напрамкі сучаснай беларускай прозы", 1975), Р.М.Кавалёва ("Беларускія куставыя песні", 1976), Г.Л.Няфагіна ("Руская савецкая аповесць 60–70-х гадоў: Драматызаваны жанра", 1979), Л.К.Тарасюк ("Фальклорныя традыцыі ў сучаснай беларускай па-

ззіі", 1980), А.А.Шалемава ("Станаўленне класічных асноў беларускай паэзіі: Я.Купала, Я.Колас, М.Багдановіч і творчасць А.С.Пушкіна", 1981), А.В.Карасёва ("Пафас творчасці В.Быкава", 1982), С.Д.Малюковіч ("Станаўленне рэалізма ў творчасці Ю.Крашэўскага", 1984), Г.В.Сініла ("Традыцыі філасофскай лірыкі Гельдэрліна ў паэзіі ГДР", 1984), Л.Д.Корань ("Некаторыя асаблівасці псіхааналізу ў беларускай ваеннай прозе 70–80-х гадоў", 1985), Е.А.Лявонава ("Проза ГДР 50–60-х гг. аб другой сусветнай вайне: Пытанні жанру і стылю", 1985), І.А.Чарота ("М.Шолахуў і літаратурны працэс у Югаславіі (1930–1980)", 1987), А.С.Шаўчэнка ("Паэтыка балад І.Бехера", 1989), М.І.Цімошчанка ("А.Блок і У.Іванаў: Праблема творчых узаемаадносін", 1989) і некаторыя іншыя. З назваў дысертацыйных тэм добра бачыцца кола праблем, якія ў 60–80-я гг. цікавілі ўніверсітэцкіх літаратуразнаўцаў. А яны, як відаць, самыя разнастайныя, як правіла – актуальныя і для навукі, і для вучэбнага працэсу.

Натуральна, што значную частку навуковай прадукцыі ўніверсітэцкіх літаратуразнаўцаў складалі выданні, звязаныя з выкладаннем літаратуры. Патрэбамі вучэбнага працэсу вытлумачваецца і выхад у свет цэлага шэрагу хрэстаматый, анталогій, зборнікаў, укладзеных літаратуразнаўцамі БДУ і, як правіла, рэкамендаваных у якасці вучэбных дапаможнікаў. На высокім навуковым і метадычным узроўні выдадзены "Беларуская літаратура XIX стагоддзя. Хрэстаматыя". Выд. 1-е, 1971. Выд. 2-е, 1988 (уклалі С.Х.Александровіч, А.А.Лойка, В.П.Рагойша); "Песні сямі вёсак. Традыцыйная народная лірыка Міншчыны", 1973 (Н.С.Гілевіч); "Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры", 1973 (В.А.Захарова); "Хрестоматія по введению в литературоведение" (Выд. 2-е, 1973) (У.С.Карабан, Л.Л.Кароткая); "Лірычныя песні. Беларускі фальклор у сучасных запісах", 1976 (Н.С.Гілевіч); "Беларуская народная творчасць савецкага часу", 1978 (В.А.Захарова, Р.М.Кавалёва, В.Д.Літвінка, Р.І.Яраслаўцава); "Беларуская літаратура XIX–пачатку XX стагоддзяў. Хрэстаматыя крытычных матэрыялаў", 1978 (С.Х.Александровіч, В.С.Александровіч); "Древняя русская литература в исследованиях. Хрестоматия", 1979 (Л.М.Гусева, Л.Л.Кароткая); "Лірыка беларускага вяселля", 1979 (Н.С.Гілевіч). І.В.Зазека сабраў, сістэматызаваў і выдаў паэтычныя творы беларускіх партызан перыяду Вялікай Айчыннай вайны ("Лясныя песні". Выд. 2-е, 1974). А.А.Лойка, які з 1965 г. з'яўляецца кіраўніком ўніверсітэцкага літаратурнага аб'яднання "Узлёт", у 70–80-я гады падрыхтаваў чатыры кнігі вершаў ўніверсітэцкіх паэтаў – "Універсітэт паэтычны" (1971), "Вёсны" (1977), "Вусны" (1985), "Квадра" (1990); да гэтага былі выдадзены кнігі "Узлёт" (1965), "Натхненне" (1967). Асобныя выданні выбраных твораў вядомых рускіх і беларускіх пісьменнікаў уклалі С.Х.Александровіч, Д.Я.Бугаёў, Н.С.Гілевіч, А.А.Лойка, П.І.Ткачоў, Ф.І.Куляшоў і інш. Прычым ва ўсіх такіх выданнях яру ўкладальнікаў належаць грунтоўныя ўступныя артыкулы (або пасляслоўі), навуковыя каментарыі.

Нямала часу ўніверсітэцкія вучоныя аддалі навуковаму рэдагаванню. Так, пад агульнай рэдакцыяй М.Р.Ларчанкі (і пры яго сааўтарстве) выйшаў грунтоўны вучэбны дапаможнік "Беларуская народна-паэтычная творчасць" (1979). М.Б.Яфімава з'яўляецца сааўтарам і навуковым рэдактарам вучэбнага дапаможніка "Беларуская дзіцячая літаратура" (Выд. 2-е, 1980). Д.Я.Бугаёў – рэдактар рэспубліканскіх перыядычных зборнікаў лепшых літаратурна-крытычных артыкулаў "На арбце часу" і "На высокай хвалі". Навукова-рэдактарскую работу актыўна вялі Ф.І.Куляшоў, А.А.Лойка, П.І.Ткачоў, Б.Л.Міцкевіч і інш.

Несумненна, адзін з найбольш цяжкіх і адказных жанраў літаратуразнаўства – падручнікі і вучэбныя дапаможнікі для вышэйшых навучальных устаноў, якія б спалучалі навейшыя дасягненні літаратуразнаўчай думкі з метадычна рацыянальнай формай выкладу матэрыялу. Універсітэцкімі літаратуразнаўцамі створаны шэраг такіх вучэбных дапаможнікаў. Імі зараз карыстаюцца студэнты не толькі БДУ, але і іншых ўніверсітэтаў рэспублікі. Гэта адносіцца, у прыватнасці, да "Лекцый по истории русской литературы конца XIX–начала XX вв." (Том 1 – 1976; Том 2 – 1980) Ф.І.Куляшова. Супрацоўнікі кафедры замежнай літаратуры Н.І.Лапідус, Б.П.Міцкевіч, В.М.Цімафеева і І.В.Шаблюўская напісалі вучэбны дапаможнік "Зарубежная литература" (Выд. 2-е, 1973), у якім ахарактарызаваны важнейшыя гісторыка-літаратурныя з'явы да 1917 г. Працягам гэтага выдання з'яўляецца вучэбны дапаможнік В.М.Цімафеевай і Б.П.Міцкевіча "Зарубежная литература. 1917–1975" (1976), адрасаваны студэнтам вячэрніх і завочных аддзяленняў філалагічных факультэтаў вышэйшых навучальных устаноў.

В.М.Цімафеева выдала вучэбны дапаможнік "Літаратура еўрапейскіх сацыялістычных краін" (1979), у якім упершыню абгульнены і сістэматызаваны вялікі фактычны матэрыял з гісторыі еўрапейскіх літаратур краін сацыялістычнай садружнасці. А.А.Лойка стварыў капітальную "Гісторыю беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд" (Частка 1 – 1977; Частка 2 – 1980). Пад рэдакцыяй прафесара А.Я.Супруна ўпершыню ў краіне выйшаў вучэбны дапаможнік для філалагічных факультэтаў ВУН па новаму прадмету – "Введение в специальность" (1977). Некалькі раздзелаў у дапаможніку адведзена літаратуразнаўчым праблемам.

Літаратуразнаўчыя кафедры ўніверсітэта ўнеслі адчувальны ўклад у распрацоўку праблем гісторыі беларускай, рускай, замежнай літаратур, міжлітаратурных узаемазвязей, тэорыі літаратуры і народнай вусна-паэтычнай творчасці. Асабліва шырока вялося ў БДУ вывучэнне разнастайных аспектаў гісторыі беларускай літаратуры. Дакастрычніцкаму перыяду яе развіцця прысвечаны даследаванні С.Х.Александровіча "Пуцявіны роднага слова. Праблемы развіцця беларускай літаратуры і друку другой паловы XIX–пачатку XX ст." (1971), Р.М.Семашкевіча "Беларускі літаратурна-грамадскі рух у Пецярбурзе. Канец XIX – пачатак XX ст." (1971), А.А.Лойкі "Беларуская паэзія пачатку XX стагоддзя. Некаторыя заканамернасці і асаблівасці" (1972), К.Р.Хромчанкі "Беларуская мастацкая проза. Канец XIX–пачатак XX ст." (1979). А.А.Лойка напісаў цікавыя раманы-эсэ пра Я.Купалу ("Як агонь, як вада..." 1982) і Ф.Скарыну ("Францызск Скарына, або Сонца маладзюковае", 1989), якія атрымалі шырокае прызнанне, выйшлі нават у папулярнай серыі "ЖЗЛ". Надзвычай інтэнсіўна распрацоўваліся ў 1960–1980-х гг. пытанні развіцця беларускай савецкай літаратуры. У цэлым шэрагу грунтоўных выданняў аналізуецца творчасць буйнейшых прадстаўнікоў нацыянальнай прозы і паэзіі: Я.Купалы і Я.Коласа (зборнік "Народныя песняры", 1972), К.Крапівы (Д.Я.Бугаёў "Зброяй сатыры, зброяй праўды", 1971), І.Мележа (Ф.И.Кулешов "Иван Мележ". М., 1971; Д.Я.Бугаёў "Вернасць прызванню. Творчая індывідуальнасць І.Мележа", 1977), М.Лынькова (Ф.И.Куляшоў "Міхась Лынькоў. Жыццё і творчасць". Выд. 2-е, 1974; Яго ж "Міхась Лынькоў. Нарыс жыцця і творчасці", 1979), А.Куляшова (М.Кенька "Майстэрства А.Куляшова-перакладчыка", 1983), І.Навуменкі (Г.Сіненка "Іван Навуменка", 1981), Н.Гілевіча (Г.Сіненка "Ніл Гілевіч", 1981) і інш. Асаблівасці сучаснага літаратурнага працэсу Беларусі вызначылі асноўны змест зборнікаў выбраных літаратурна-крытычных артыкулаў Д.Я.Бугаёва "Шматграннасць" (1970) і "Талент і праца" (1979), С.Х.Александровіча "Кнігі і людзі" (1976), Н.С.Гілевіча "У гэта веру" (1978), "Удзячнасць і абавязак" (1984), А.А.Лойкі "Паэзія і час" (1980), Т.І.Шамякінай "На лініі перасячэння" (1981) і інш.

Не забываліся літаратуразнаўцы і пра сярэдняю школу: Л.А.Царанкоў і С.Х.Александровіч (у сааўтарстве) уклалі хрэстаматый па роднай літаратуры для 7-га і 8-га класаў сярэдняй школы, якія вытрымалі больш дзесяці выданняў. Вучням адрасавана і кніга нарысаў пра беларускіх пісьменнікаў С.Х.Александровіча "Тут зямля такая" (1974); М.Б.Яфімава выдала надзвычай патрэбны метадычны дапаможнік "Літаратурныя вечары ў школе" (1977).

Значныя здабыткі мелі і літаратуразнаўцы-русісты. Пільную ўвагу звярталі яны на рускую класічную літаратуру. У манаграфіі Л.Л.Кароткай "На путях к атеизму" (1971) грунтоўна даследуюцца антыклерыкальныя традыцыі ў старажытна-рускай літаратуры. Дзве працы Н.В.Галаўко – "Літаратурна-эстэтычныя взгляды поэтов "Искры" (1972) і "Русская критика в борьбе за реализм (А.Н.Плещеев, М.Л.Михайлов)", 1980 – прысвечаны высвятленню некаторых заканамернасцей развіцця рускай крытыкі другой паловы XIX ст. Праблема антываеннай традыцыі ў рускай класічнай літаратуры лягла ў аснову трох даследаванняў С.Н.Чубакова – "Лев Толстой о войне и милитаризме" (1973), "Слово и оружие" (1975) і "Все дело жизни" (Лев Толстой и поиски мира)", 1978. Глыбокае манаграфічнае даследаванне творчасці аўтара "Вайны і міру" – "Л.Н.Толстой. Из лекций по русской литературе XIX в." (1978) – выдаў Ф.И.Куляшоў. Універсітэцкія літаратуразнаўцы ўнеслі значны ўклад і ў вывучэнне спадчыны Ф.М.Дастаеўскага (А.А.Станюта. Идея человека в творчестве Ф.М.Достоевского (1840–1860 гг.), Мн., 1973; Яго ж. Постигание человека. Мн., 1976) і М.Я.Салтыкова-Шчадрына (зб. "Творчество М.Е.Салтыкова-Щедрина", 1975), А.В.Луначарскага (І.П.Кахно "Черты портрета. Страницы жизни и деятельности А.В.Луначарского", 1972 ; "А.В.Луначарский и формирование марксистской литературной критики",

1979). Рускай літаратуры савецкага перыяду прысвечаны манаграфія Н.М.Рамашкі "Традиции и современность" (1974), С.Лысенка "Романтика борьбы и созидания: Романтическое стиливое течение в советской драматургии 20–30-х годов" (1982) і інш.

Адной з самых актуальных праблем літаратуразнаўства з'яўляецца даследаванне міжлітаратурнага ўзаемадзеяння. Традыцыі такіх даследаванняў яшчэ ў першыя пасляваенныя гады заклаў прафесар М.Р.Ларчанка. Невядомую старонку ў гісторыі беларуска-польскіх літаратурных і грамадска-палітычных сувязей XIX ст. адкрыў сваёй зўрыстычнай працай "Вальнадумец з-пад Нясвіжа Аляксандр Незабытоўскі" (1975) С.Х.Александровіч, для якога вывучэнне беларуска-рускіх, беларуска-украінскіх, беларуска-польскіх літаратурных сувязей стала справай усяго жыцця. У манаграфіі Т.В.Кабржыцкай і В.П.Рагойшы "Карані дружбы" (1976) прасочаны заканамернасці ўзнікнення і развіцця беларуска-украінскіх літаратурных сувязей пачатку XX ст. Кніга літаратурна-крытычных эцюдаў Н.С.Пілевіча "Верная вялікім заветам" (1977) з'явілася першай ва ўсім савецкім літаратуразнаўстве працай пра асаблівасці балгарскай паэзіі 1956–1976 г. Яго ж брашура "Вусная народная творчасць і сучасная лірычная паэзія ўсходніх і паўднёвых славян", выдадзеная да 8-га Міжнароднага з'езда славістаў (1978), абагульніла назіранні над многімі тыпалагічна падобнымі з'явамі ў паэзіі (вуснай і пісьмовай) большасці славянскіх народаў.

Тэорыя літаратуры ў БДУ развівалася ў 60–80-я г. галоўным чынам у трох напрамках: вывучалася спецыфіка памфлета і яго формаў; разглядаліся асаблівасці формы некаторых фальклорных жанраў; даследавалася паэтыка верша. Тэарэтычнае даследаванне фальклору ў значнай ступені стымулявалася падрыхтоўкай да выдання шматлікіх запісаў сучаснай вуснай народнай творчасці, сабранай і апрацаванай студэнтамі пад кіраўніцтвам выкладчыкаў. Н.С.Пілевіч выдаў тры манаграфіі па гісторыі і тэорыі беларускага фальклору – "З клопатам пра песні народа" (1970), "Паэтыка беларускай народнай лірыкі. Слова і вобраз. Паэтычны сінтаксіс. Гукапіс і рыфма" (1975) і "Паэтыка беларускіх загадак" (1976). У манаграфіях упершыню ў беларускім літаратуразнаўстве сістэматызаваны і прааналізаваны асобныя кампаненты паэтыкі народных песень і загадак, вызначаны іх мастацкія функцыі. Асаблівасці народнай творчасці даследуюцца і ў кнізе В.А.Захаравай і В.В.Равіцкага "З жыватворных крыніц" (1970). Вядомасць у рэспубліцы і за яе межамі набылі працы П.І.Ткачова, прысвечаныя разгляду гістарычных і тэарэтычных праблем памфлетнай творчасці. Яго манаграфіі "Иду на "вы". Заметки о памфлете" (1975), "Границы жанра" (1977) і "Сатиры злой звенящая строка. Природа смеха в памфлете" (1980) раскрываюць сутнасць памфлета як жанра, выяўляюць своеасаблівасць гэтага жанра, гістарычныя заканамернасці яго ўзнікнення і развіцця ў сусветнай літаратуры.

Вучонымі-філолагамі БДУ, у тым ліку літаратуразнаўцамі, у 60–80-я г. падрыхтавана некалькі тысяч высокакваліфікаваных спецыялістаў для розных галін адукацыі і культуры рэспублікі, у тым ліку звыш 100 вядомых ужо сёння пісьменнікаў і літаратуразнаўцаў. Многія выпускнікі БДУ гэтага перыяду, апрача чыста творчай, займаюцца і навуковай працай, сталі вядомымі літаратуразнаўцамі, абаранілі кандыдацкія і нават доктарскія дысертацыі. Прычым яны працуюць не толькі ў БДУ, але і ў Інстытуце літаратуры імя Я.Купалы АН Беларусі, у розных навуковых, навучальных і культурна-асветных установах рэспублікі. Увогуле, трэба сказаць, што БДУ шчодра дзеліцца літаратуразнаўчымі кадрамі з іншымі ўстановамі рэспублікі, а не толькі рыхтуе для іх спецыялістаў праз аспірантуру. У прыватнасці, у 1973 г. з пасады загадчыка кафедры беларускай літаратуры пайшоў працаваць дырэктарам Інстытута літаратуры імя Я.Купалы, а з 1982 г. – віцэ-прэзідэнтам АН Беларусі прафесар І.Я.Навуменка. У 1980 г. першым сакратаром Саюза пісьменнікаў Беларусі стаў прафесар гэтай кафедры Н.С.Пілевіч (пазней ён абіраўся дэпутатам, старшынёй камісіі па культуры, членам Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларусі). І ўсё ж літаратуразнаўчая ўніверсітэцкая адукацыя найшырэй прыдалася настаўнікам-філолагам, работнікам друку, радыё і тэлебачання – усім, хто мае справу з выкладаннем, прапагандай, даследаваннем, прафесійным успрыманнем мастацкай літаратуры.

Чацвёрты этап у развіцці літаратуразнаўчай думкі ў БДУ наступіў на пачатку 90-х гадоў – разам з распадам СССР, утварэннем незалежнай Рэспублікі Беларусь, знікненнем сацыялістычнай грамадска-палітычнай сістэмы. Характарызуецца ён некалькімі момантамі, як станоўчымі, так і адмоўнымі. Нарэшце, у

выніку поўнай юрыдычнай і грамадскай рэабілітацыі асобных дзеячоў культуры (Я.Лёсік, В.Ластоўскі, У.Дзяржынскі, А.Ляжневіч, Ф.Аляхновіч і інш.), адмены цензуры, новых падыходаў да рэлігіі, да гісторыі КПСС і СССР, КПБ і БССР стала магчымым больш поўна і аб'ектыўна асвятляць многія праблемы гісторыі літаратуры, не выключачы з літаратурнага працэсу пісьменнікаў-іншадумцаў, літаратараў-эмігрантаў. У той жа час распад краіны парваў адладжаныя міжнацыянальныя навуковыя і творчыя сувязі, а новыя стварыць адразу не так лёгка і проста. Правядзенне навуковых канферэнцый, сімпозіумаў, друкаванне літаратуразнаўчых прац цяпер не рэгламентуецца дзяржавай. Але эканамічны заняпад, матэрыяльныя нястачы не даюць магчымасці на поўную моц п'якарыс-тацца гэтай свабодай друку і абмену навуковай інфармацыяй.

На пачатку 90-х гг. на філфаку БДУ праведзена рэарганізацыя кафедраў, узніклі новыя навуковыя ячэйкі. Цяпер літаратуразнаўчыя сілы БДУ сканцэнтраваны на кафедрах беларускай літаратуры ХХ ст. (загадчык – прафесар А.А.Лойка), гісторыі і тэорыі беларускай літаратуры (дац. У.Г.Кароткі), рускай літаратуры (праф. П.І.Ткачоў), славістыкі (дац. І.А.Чарота), замежнай літаратуры (праф. І.Ф.Шаблоўская), тэорыі літаратуры (праф. В.П.Рагойша). Асобнымі літаратуразнаўчымі праблемамі займаюцца таксама на кафедрах беларусістыкі (дац. У.А.Навумовіч), методыкі выкладання беларускай мовы і літаратуры (дац. З.Б.Варановіч), класічнай філалогіі (дац. Г.І.Шаўчэнка). Узмацненне літаратуразнаўчага патэнцыялу філфака звязана найперш з пашырэннем кола спецыяльнасцяў і спецыялізацый. Цяпер тут выхоўваюць не толькі беларусістаў і русістаў, але і – на спецыяльным славянскім аддзяленні – знаўцаў славянскіх моў і літаратур (працуюць польская, балгарская, украінская, чэшская групы), старажытнагрэчаскай і лацінскай моў і літаратур. У 1995 г. адкрылася аддзяленне рамана-германскай філалогіі (англійская, французская і нямецкая групы).

У 1996 г. на філфаку, пасля шматгадовага перапынку, пачаў дзейнічаць Савет па абароне дысертацый. На гэты раз ён мае права прымаць да абароны не толькі кандыдацкія, але і доктарскія дысертацыі. Аднак і пры адсутнасці савета даволі актыўна адбываўся творчы рост літаратуразнаўчых кадраў. У Маскве дысертацыі на званне дактароў філалагічных навук абаранілі С.А.Лысенка ("Стылявыя плыні ў драматургіі 20–30-х гадоў: Рэмантыка. Гратэск", 1990; з 1956 выкладчык, з 1990 прафесар кафедры рускай літаратуры), В.П.Рагойша ("Беларуская паэзія ХХ стагоддзя ў кантэксце ўсходнеславянскіх літаратур", 1993; у 1967–1993 выкладчык, дацэнт кафедры беларускай літаратуры, з 1994 прафесар, загадчык кафедры тэорыі літаратуры, акадэмік Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі). Нямала маладых літаратуразнаўцаў атрымалі ступені кандыдатаў навук.

Нягледзячы на эканамічныя і іншыя цяжкасці, у першай палове 90-х гг. выдзілі літаратуразнаўчыя даследаванні, праводзіліся навуковыя канферэнцыі. Найбольшую чытацкую цікавасць выклікалі манаграфіі А.Верабя "Беларускі паэтычны ўзаемапераклад 20–30-х гадоў" (1990), І.Скарапанавай "Поэзия в годы гласности" (1993), А.Андрэева "Целостный анализ литературного произведения" (1995), І.Чароты "Беларуская літаратура ХХ ст. у працэсах нацыянальнага самаўсведамлення" (1995), зборнікі літаратурна-крытычных артыкулаў А.Станюты "Плошча свабоды" (1990), С.Кавалёва "Партрэт шкла" і інш. Што да навуковых канферэнцый, то ў незалежнай Рэспубліцы Беларусь, у тым ліку ў БДУ, – у выніку адмены рэгламентацыі ў іх правядзенні вышэйшымі інстанцыямі – вырасла не толькі іх колькасць, але і значна павысіўся статус (большасць канферэнцый – міжнародныя).

На філфаку замацавалася добрая традыцыя правядзення навуковых канферэнцый. Варта згадаць хаця б міжнародны сімпозіум "Роля рускай і савецкай літаратуры ў выкладанні рускай мовы як замежнай" (1972), усесаюзныя канферэнцыі "Тыпалогія і гісторыя славянскіх моў і ўзаемасувязі славянскіх літаратур" (1967), "Тыпалогія і ўзаемадзеянне славянскіх моў і літаратур" (1977), міжрэспубліканскі сімпозіум па беларуска-грузінскіх літаратурных узаемасувязях (1983), рэспубліканскую канферэнцыю, прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння Я.Купалы і Я.Коласа (1982) і г.д. Якраз гэтыя традыцыі, а таксама новая грамадска-палітычная сітуацыя абумовілі непараўнальна большую, чым раней, актыўнасць універсітэцкіх літаратуразнаўцаў у арганізацыі і правядзенні міжнародных навуковых канферэнцый, у актыўным удзеле ў розных навуковых форумах, што часта праводзяцца як у Беларусі, так і ў бліжнім і далёкім замежжы.

З канферэнцый, што ладзіліся на філфаку ў апошні час, можна назваць цэлую серыю міжнародных сустрэч літаратуразнаўцаў для вырашэння праблем між-нацыянальных літаратурных узаемасувязей – "Славянскія літаратуры ў кантэксце літаратуры сусветнай" (1992, 1993, 1995). Побач з імі прайшлі канферэнцыі, прысвечаныя творчасці М.Багдановіча (у 1991 – да стагоддзя з дня нараджэння), тыпалагічнаму супастаўленню паэзіі Адама Міцкевіча і Канстанціна Міцкевіча (Якуба Коласа) – 1994, беларуска-польскім літаратурным узаемадачынэнням (1992) і шэраг іншых. Матэрыялы (тэзісы, падчас даклады) канферэнцый, як правіла, выдаюцца асобнымі зборнікамі, становяцца вядомымі ў навуковым свеце.

Цяжка яшчэ рабіць якія-небудзь высновы пра навуковую плённасць чацвёртага перыяду развіцця універсітэцкай літаратуразнаўчай думкі. Але ў нас ёсць усе падставы на аптымістычнае спадзяванне: нягледзячы на пэўныя эканамічныя і грамадска-культурныя варункі, літаратуразнаўства і літаратуразнаўчае навучанне ў БДУ застанецца на ўзроўні сучасных задач і патрабаванняў.

Л.М. ШАКУН

МОВАЗНАЎСТВА Ў БДУ

Леў Міхайлавіч Шакун, доктар філалагічных навук, прафесар, заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі, лаўрэат дзяржаўнай прэміі, адказны рэдактар чацвёртай серыі часопіса "Веснік БДУ". Аўтар шматлікіх прац па праблемах сучаснай беларускай мовы, яе гісторыі і сувязей з іншымі мовамі, у тым ліку такіх шырока вядомых, як "Нарысы гісторыі беларускай літаратурнай мовы", "Словаўтварэнне", "Марфемны слоўнік беларускай мовы", "Гісторыя беларускага мовазнаўства" і інш.

Мовазнаўства як адна з галін філалагічнай навукі і прадмет выкладання ў вышэйшай школе ўпершыню пачало мэтанакіравана і сістэматычна распрацоўвацца на Беларусі з адкрыццём у 1921 г. Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Да гэтага тут вяршыняй набыцця спецыяльнай адукацыі з'яўляліся настаўніцкія інстытуты, адкрытыя напярэдадні першай сусветнай вайны ў Віцебску, Маргілёве і Мінску. У гэтых інстытутах, як і ва ўзнікшых яшчэ ў мінулым стагоддзі настаўніцкіх семінарыях, іншых тагачасных навучальных установах (гімназіях, розных вучылішчах), мовазнаўчыя даследаванні не праводзіліся. Мовы вывучаліся ў іх у практычным плане, на тым узроўні, які дазваляў выпускніку сярэдняй навучальнай установы прадоўжыць навучанне ва ўніверсітэце па-за межамі Беларусі або настаўнічаць у пачатковай школе. Адсутнасць на Беларусі такіх навуковых інстытуцый і навучальных устаноў, дзе праводзіліся б даследаванні ў галіне мовазнаўства, не давала магчымасці стварыць нацыянальныя кадры лінгвістаў. У дарэвалюцыйны час на тэрыторыі Беларусі не выйшла ніводнай сур'ёзнай лінгвістычнай працы. Нават тыя даследаванні, што прысвячаліся беларускай мове, выдаваліся ў такіх універсітэцкіх гарадах, як С.-Пецярбург, Масква, Кіеў, Варшава, у Вільні, якая з'яўлялася на той час культурна-грамадскім цэнтрам так званага Паўночна-Заходняга краю.

З першых дзён існавання Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта распачаў падрыхтоўку філолагаў. Яна праводзілася на факультэце грамадскіх навук, у склад якога ўваходзіла этнолага-лінгвістычнае аддзяленне – спачатку з трыма, а затым чатырма секцыямі: беларускай, рускай, яўрэйскай і польскай (адпаведна чатыром асноўным этнічным групам, што насялялі БССР). Аддзяленне (хутка яно стала называцца літаратурна-лінгвістычным) рыхтавала настаўнікаў для сярэдняй школы. З другога, 1922/23 навучальнага года яно было ўключана ў новаадкрыты педагагічны факультэт.

Новаму ўніверсітэту не хапала кваліфікаваных навукова-педагагічных кадраў. У першым, 1921/22 навучальным годзе так і не была па-сапраўднаму наладжана работа моўных секцый. Усе дысцыпліны беларускага мовазнаўства